

Tensta kyrka samt Hednadopet 1769

Tensta kyrka byggdes omkring år 1270–1290. Det är en av de största och mest påkostade landskyrkorna i hela Sverige och det är troligt att den delvis bekostats av någon storman. Tensta kyrkas rikligt bemålade väggar från 1430-talet är mycket välbevarade. I kyrkans västra del finns det berömda Birgittakoret, med den unika sviten om heliga Birgittas liv. Målningar utfördes av Johannes Rosenröd (han har signerat och daterat målningar i koret) och bekostades av riksrådet Bengt Jönsson Oxenstierna, som också finns avbildad i koret. Det anses som svensk konsthistorias första avsiktliga porträtt.

Längst ner i kyrkan finns ett stort antal bilder som skildrar Heliga Birgittas liv.

Altarskåpet är daterat till 1480-talet. De yttre flyglarna såldes 1871 till Västeråkers kyrka där de nu utgör altartavla. I korvalvet finns även en ljuskrona av järn från 1400-talet. På 1400-talet slogs tegelvalv som 1437 försågs med kalkmålningar. Då införlivades det separata kapellet i väst med kyrkans långhus. I och med tegelvalven sänktes också den inre takhöjden.

Interiören hade från början en takhöjd av hela 16 meter. Västpartiet har från början utgjort ett separat kapell med två sidoordnade valv, kanske för kyrkans patronus och dennes familj eller kanske ett dopkapell. Kyrkan har fortfarande två dopfuntar: en från 1200-talet som står i väster och en från 1400-talet som är placerad i koret.

Tensta kyrka äger också en del värdefullt kyrksilver, trots att mycket gick förlorat genom en stöld på 1860-talet. Nedre delen av kyrkans kalk är medeltida med en sexkantig nod som är ett gotiskt mästerverk.

Tensta kyrka är byggd med tegel, ett dyrbart material som medger större arkitektonisk finess än det gängse uppländska materialet gråsten. Kyrkan är rikt utsmyckad med blindingar och stråvpelare. (Ur Sv kyrkans webbsida)

Hednadopet 1769

På Altomta rusthåll i Tensta socken bodde under den senare delen av 1700-talet kaptenen vid Svenska Ostindiska Kompaniet och kaptenslöjtnanten vid Kungliga Amiralitetet Carl Gustav Ekeberg. När han hösten 1767 på skeppet Stockholms slott återvände från resa till Ostindien, medförde han från västra Sumatra en gosse som han hade köpt av sjöfarande holländare för 1800 daler kopparmynt.

Mot årets slut kom kapten hem till Altomta med sin skyddsling. Där undervisades han av husets informator, av socknens skolmästare och kyrkoherden ”tills han genom Guds Andes nådeverkan blev skickad att undfå dop och kristendom”. Gossen döptes den 15 oktober 1769 i Tensta kyrka. Denna unika akt fann sig Tensta sockenmän föranlättna ”att för eftervärlden till alla sina omständigheter uppteckna och beskriva”.

Så här skildrar sockenstämmoprotokollet den högtidliga dopakten, varvid man betecknar dopkandidaten som ”electus” (den utvalde):

När electus i sällskap med sina faddrar kom emot kyrkan på prästgårdens södra gärde begyntes att ringa samman. När han kom fram till kyrkan leddes han fram för faddrarna av landshövdingens huspräst Petrus Vesström Fierdhundrensis. I vapenhuset mötte socknens präster, kyrkoherden, magister Martin Forswall och komminister Olof Broman, klädda i mässarkar och bjödo honom välkommen. Därpå vände prästerna i bredd framåt, electus med sin ledsagare efter och därefter faddrarna, fram till koret, varefter prästerna vände om, anvisade fruntimmersfaddrarna till sina rum i klockarebänken i koret och mansfolksfaddrarna i främst bänken på mansfolksidan.

Gossen placerades på en stol i koret, varefter komminister Broman gick för altaret i mässkläder och förrättade mässan såsom på högtidsdagar. Först sjöngs psalm 190, ”O Herre Gud av himmelrik! Giv oss nåd till att prisa dig” och psalm 84, ”Hela världen fröjdes Herran Tidigt av hjärtans grund”. Efter psalm 189, ”Herre, Gud Fader! Statt oss bi, Och låt oss icke fördärvas”, besteg kyrkoherden Forswall predikstolen, iklädd mässkjorta, och predikade med utgångspunkt från profeten Jesaja om ”Guds fördolda underliga råd, dem han går härliga igenom till vårt bästa”. I stället för den sedvanliga tillämpningen vid predikans slut, berättar sockenstämmoprotokollet,

gjordes application av predikan till denne electus, då först gavs en historisk berättelse om denna yngling, och visades hur Guds råd varit fördolt och underligt det han gått ömkeliga igenom till hans frälsning från hedendom, varför avlades tacksägelse, först till Gud, sedan till hans fosterfar och -mor, kaptenen Ekeberg och hans fru, som låtit nyttja sig som medel. Electus förmanades att vörda denna Guds nåd och gjordes i församlingens namn förbön för honom till Gud.

Efter predikan sjöngs psalm 87:8, ”Herren haver sin stol berett, I himmelen satt, Hans rike går ut så vida”, varefter kyrkoherden steg fram i koret och examinerade electus. Denne svarade redigt och väl på alla frågor. Därefter iklädde sig pastor mässhake. Dopfunten stod mitt framför altaret och då psalmen 299 sjöngs ställde sig kyrkoherden under den tredje versen mellan altaret och funten:

Du ser Guds hjärteslag,
Låt dig därav beveka:
Hans mun, hans dyra ord
Kan dig ej något neka.
Vad dig omöjligt syns,
Det vill hans fadershand
Dig giva, ja ock mer
Ån du ens tänka kan.

Då denna vers var sjungen reste sig electus och steg tillsammans med sina faddrar fram till dopfunten. Därvid sjöngs den sista versen på psalm 299:

Så kommer jag, min Gud
I Jesu namn rätt glader,
Och säger i fast tro:
Jag är ditt barn, min Fader!
Jag beder, tror och vet,
Att du min bön upptar;
Du vill, du kan, du gör
Vad du mig lovat har.

Därefter förrättades dopet enligt ordningen i 1693 års handbok. Vid dopet benämndes electus Johan Per Gustav efter sina tre förnämsta faddrar, landshövdingen i Uppsala, riddaren och baronen Johan Funck, löjtnanten greve Per Brahe på Salsta och fosterfadern kapten Carl Gustav Ekeberg. Dopakten avslutades med psalm 93 av Jesper Swedberg. Den intonerades ”liksom på den nydöptes vägnar” av några unga gossar i koret:

Nu love Herran all den hednaskara,
Och prise Gud allt folk, som till månd’ vara:
Ty Herrans nåd och sanning vitt och brett
Är väldig över oss i evighet. Halleluja!

Den nydöpte och faddrarna återgick till sina bänkar. Kyrkoherden steg för altaret och

höll ett kort tal till den nydöpte i anledning av Davids ord ”Fader och moder hava övergivit mig, men Herren skall upptaga mig”, Psalt 27:10. Den nydöpte uppmuntrades, som en vinst härav, att vara ståndaktig i sin tro för att vinna salighet, vartill önskades honom Guds nåd. Denna akt slutades med 356:5 (”Låt vår lampas olja brinna, när du dömer världen vid”, därpå förrättades mässan och slutades allt med nr 241 (”Väl mig i evighet! Nu känner själ och sinne Tröst, fågnad, frid och ro; ty är uti minne Hos Gud, min Frälserman. Och ser mig njuta visst En frukt av pinan din, o milde Jesu Krist!”)).

Alla faddrarna och ett antal andra ståndspersoner undfägnades efter mässan rikligen i den nydöptes hem på Altomta rusthåll av kapten och fru Ekeberg. Protokollet slutar med några berömmande ord till tenstaborna för deras välförhållande under dagen:

Eftersom denna akt tillkännagivits från predikstolen en söndag i förväg, så var den ock vida känd, varför ganska mycket folk av alla slag stod tillsammans. Detta oaktat iaktogs en sådan ordning och intet oskick förekom, vilket här bör nämnas till Tenstabornas heder.

Döpfungtar i Tensta kyrka

Ovanstående text är skriven av Carl Henrik Martling som har skrivit flera böcker om märkliga händelser eller "märkvärdigheter" i de svenska stiftet. Berättelsen om hednadopet finns i boken om Uppsala stift som heter *Den kyrksamma hunden och andra märkvärdigheter i Årkestiftet* och kom ut 1997 på Cordia förlag. Det handlar nämligen om själve Linnés hund, Pompe, som följde sin husbonde var denne gick och även till kyrkan. På vägen till kyrkan stannade Linné för att vila sig på en bestämd sten och röka en pipa.

I kyrkan följde hunden Linné till Hammarbybänken. Linné hade för vana att gå ut i förväg om han ansåg att prästen predikade för länge. När Linné själv inte gick till kyrkan började hunden bege sig dit på egen hand. I kyrkan lade sig hunden i Hammarbybänken. Vid den tid som Linné brukade gå så steg hunden med framtassarna upp på bänkkanten, hoppade med ett "vov" ut och begav sig hem igen. Berättelsen finns i Svenska Linnésällskapets årsskrift 1919.

Carl Henrik Pontus Martling, född 25 juni 1925 i Uppsala, död 29 augusti 2017 i Enskede, var en svensk kyrkoman och kunglig överhovpredikant 1988–1996.

Om Tensta kyrka skriver Gunnar Redelius, 3 augusti 1932 - 18 mars 2019, Fil. dr. i konvetenskap, arkitekt och hembygdsforskare: (Årsboken Uppland 2004 s. 71-98)

https://aarsbokenuppland.se/arsbocker/2000_tal/2004%20%28071-098%29%20Tensta%20kyrka%20-%20Gunnar%20Redelius.pdf

Källa: Maya Hedbergs blog Javanen 5 augusti 2023
<https://javanen.se/tensta-kyrka-samt-hednadopet-1769/>